

A free download from manybooks.net

The Project Gutenberg EBook of Hanna, by J. L. Runeberg

Copyright laws are changing all over the world. Be sure to check the copyright laws for your country before downloading or redistributing this or any other Project Gutenberg eBook.

This header should be the first thing seen when viewing this Project Gutenberg file. Please do not remove it. Do not change or edit the header without written permission.

Please read the "legal small print," and other information about the eBook and Project Gutenberg at the bottom of this file. Included is important information about your specific rights and restrictions in how the file may be used. You can also find out about how to make a donation to Project Gutenberg, and how to get involved.

Welcome To The World of Free Plain Vanilla Electronic Texts

eBooks Readable By Both Humans and By Computers, Since 1971

*****These eBooks Were Prepared By Thousands of Volunteers!*****

Title: Hanna

Author: J. L. Runeberg

Release Date: August, 2005 [EBook #8669]
 [Yes, we are more than one year ahead of schedule]
 [This file was first posted on July 31, 2003]

Edition: 10

Language: Finnish

Character set encoding: ISO-8859-1

• START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK HANNA ***

Produced by Robert Connal, Tapio Riikonen
 and the Online Distributed Proofreading Team.

HANNA

Kolme laulua

J. L. Runeberg

Suomentanut P. Cajander

ENSI LEMMELLE.

Ens lemmeltäni kerran tiedustin:
 eloni tähti, kuinka synnyitkään,

ja mistä lempeän sä loistos sait?

Ja tähti lausui: näitkö milloinkaan,
kuink' äkin pieni pilvi kaihtaa mun?
Ma lausuin: pilven milloin heleän
ja milloin synkän näin sun peittävän,
yht' olit kirkas taas, kun haihtui tuo.

Taas lausui tähti: näitkö, kuinka mun
pian himmentääpi päivä maallinen?
Ma lausuin: monen päivän loistossaan
näin nousevan ja valos voittavan,
se yhä laski, sin' et milloinkaan.

Ja tähti taas: valooni luotatko,
elosi toivon siitä sytyttäin?
Ma lausuin: pilven takaa hymys näin
ja päivän loiston takaa tuikkehes,
viel' loistat tuolla puolen haudankin.

Nyt lausui tähti: tunnetko sa mun?
Ma oman rintas olen huokaus,
mi rauhan toivoss' etsi taivastaan,
Ma oman henkes olen välkähdys,
mi säteillen lens synnyinmaahansa,
ma oman sielus päivänpaiste oon,
sä helläss' elät hohteheksani.

ENSIMMÄINEN LAULU.

Kuin virta tunturin
ja lähde laaksomaan--
sen verran kumpikin
vain tunki tuttuaan.

Tullut on riemuineen juhannuksen ilta jo. Länness
aurinko kirkasna loisti ja loi valoaan ikivanhaan
pappilahan, joka tyynen lammen lahdessa päilyi.
Mut kamarinsapa ikkunass' arvosa pastori istui,
piippua poltti ja tiellen päin loi hartahan katseen,
joskus löyhäyttiin savupilven pois kädellensä.
Mielissään Turust' ootti hän nyt tänä iltana poikaans
ainoista, armastaan, ikävöityä ainakin vuoden.
»Jos hyvin käy sinun tutkintos ja jos saat hyvät lauseet,
tuo kesäseuraksi itselles joku kumppani köyhä,
muuten sa nuorena tääll' ikävystynet vanhojen kesken.»
Kirjoittanut oli näin, tyytyväisenä nyt tupakoiden
vartosi kumpaakin, etupäässä tok' armasta poikaa.

Vaan hänen ainoa tyttärens, seitsentoistias Hanna
kangaspuillahan viel' emännöitsijä-huonehess' istuu.
Terve hän on, punottaa kuin varjossa mansikkamarja,

kun, puku notkea yllään, siin' ilo-tointahen hoitaa.
 Rinta, miss' on sydän tahraton alla, se paulomatonna
 paisuen nousee, aaltoillen hänen henkäyksistään,
 kun hän syöstävätään käsivarsin paljahan viskoo.
 Silmäpä kirkas on niinkuin peili ja riemusta loistaa.

Vielä hän jatkanut ois, jos ei olis joutunut juhla,
 nähden riemulla näin yhä raidan liittyvän raitaan;
 vaan kun kellon helkynnän kamarista hän kuuli,
 herkesi toimestaan hän, koppahan puolat ja langat
 laski, ja otsaltaan hiussuortuvan kostean pyyhkäs.
 Työtään silmäsi sitten mielissään hymyellen,
 saksihin tarttui, katkaisten kudelankojen päitä,
 ääneti vain, mut näin toki haasteli hän sydämessään:
 »Tuskin on kangasta sievempää; puna tuo miten kauniist'
 yhdistyy sinen kanssa, ja reunassa rihmanen keltaa!
 Jospahan huomenna tuosta jo ois hame päälläni mulla!
 Kerta kun, ylläni tuo, erilaisena hiukkasen kuin muut
 maatyöt, kirkosta käyn ja kun portailten pysäynnyn,
 lämmöstä hehkuen, sievänä näin, koreampana muita,
 ääneti kaikk' kadesilmin he silloin vilkkuvat varmaan.
 Vaan kun saapuu luo nimismies rikas, arvosa herra,
 pöyhkänä, ylpeillen, ja kun muut hänt' arkoen väistää,
 kättäni suutelemaan hän jää, niin vanha kuin onkin.»

Aatteli näin hymysuin, sydämessähän riemu, ja nousi,
 akkunan aukaisi toisenkin, joi viileytt' illan;
 mutta sireenin tuoksu ja tuomen puistosta sisään
 virtasi tuulenhengen kanssa ja huonehen täytti.

Vaan samass' ilmestyi oven suuhun vanha Susanna,
 tuo, joka häärinyt on monet vuodet tarkkana, uskoon
 kartanon työss', yhä kiistäen laiskain piikojen kanssa.
 Tuo nyt hengästyin tuli, haasteli kohta ja lausui:
 »Joutuun, mamseli, hiuksihin kampa ja lenninki kiinni,
 sormihin kullat sormukset, heti kaulahan silkki,
 paljo nyt tarjona on, niin, nyt se kartanoss' onni.
 Kyökistä, nähkääs, kun ulos vilkasan, niin mitä näenkään,
 tähänhän saa nimismies ihan uutena; uudet on rattaat,
 uus hepo myös, ei ennen nähty, se myrskynä lentää,
 vaatteuskin se on häll' ihan uusi ja ihmehen kaunis.
 Vaan kun rientäen portailten tulen uuteliaana,
 näen, miten kaikkia tervehtii pihall' arvosa herra,
 vanhaa, nuorta, ja silmä on lempeä kuin valo päivän.
 Ihmetys hurmasi mun, lähetessään niiasin syvään,
 niin että tuskin vain polot jaksoi polveni nousta,
 niin minä nöyränä niiasin, ett' olin uupua siihen.
 Mut kopeasti ja vait, kuten ennen, ei ohi käy hän,
 vaan sulo-katseen luo sekä haastaa; vanha Susanna,
 lausui hän, nyt tarkata saat sekä valvehell' olla,
 kohta ma näet tulen, pantiks vien talon aartehen parhaan.
 Lausui näin hymysuin, mut tarkoitust' oli tuossa.

Tuo mitä merkinnee? Koin haastaa, mutta en voinut;
 kielellein sanat juuttuivat sekä kyynele silmään
 tunki, kun näin, miten niinkuin muut tuo mahtava herra
 leikkiä laski ja ei, kuten ennen, hylkinyt halpaa.
 Mielen's arvaan nyt toki: rattaat, vaattehet uudet
 tietää, että hän nyt elämänsäkin aikovi muuttaa,
 eik' yhä vanheta yksin noin sekä naimaton olla;
 vaan kun halpana kaikkia tervehtäin tuli, sillä
 tahtoi lausua: näin tulen vast'edes tuttua tänne;
 taas hymy lempeä tuo ja kun aarteen uhkasi viedä,
 viittasi teihin, jonka hän nyt emännäksehen tahtoo.»
 Seitsentoistias tyttöpä vain sydämestähän nauroi,
 kun puhett' aatteli vanhuksen, kuink' ois toki kummaa,
 jos tulis vaimoksi hän tuon pyylevän, arvosan herran,
 rouvana astua sais vakavaisna ja istua sohviin.
 Hetkenpä naurettuaan sekä palmikon käärittänsä,
 peilihin tarttui hän, kiharaista nyt käänteli päätään,
 täynn' ihanuutta, ja riemuin peilihin katsoen lausui:
 »Luulettenko, Susanna, ett' tämmöisestä hän huolis,
 ettekö näe vain, kuin typerältä ja nuorelta näytän?
 Hyi, mua itseä säikäyttää tuo vallaton silmä!
 Tämmöisestäkö huolisi, kun lähiseudulta varmaan
 montakin vanhempaa, älykkäämpää tyttöä löytäis,
 siivoja, jotk' ei lakkaamatt' ole nauruhun valmiit.
 Eiköpä muistane hän, miten lasna ma peljästyneenä
 kirkuen karkasin pois, kun tervehtää piti häntä,
 kunnes kellolla hän sekä kullaan vitjoilla vihdoin
 silmäni käänsi ja niin sylihinsä mun vietteli hupsun.
 Vaan mitä hulluja! viidenkymmenen vanhana hänkö
 morsiant' etsisi, kosk' elänyt on nuorena yksin?»

Nauroi ja laittautui, ilotellen kauneudessaan,
 solmesi lenninkinsä ja sormukset pani sormiin,
 äkkiä kun ovi aukeni, arvosa pastori kiirein
 silmäsi huoneeseen ja nyt tyttöä kutsuen lausui:
 »Hanna, mun lapseni, kun olet valmis, niin kamariini
 joutuen käy, sanan saat tulevaisuudestasi kuulla.»

Lausui näin, oven sulki ja läks. Mut neitosen rinnan
 valtasi hämmästys, miel' aavistuksiin vaipui.
 Peili jo unhottui, kukat poskien, tummunut tukka,
 silmäys, nuoruuskaan ei joutunut mielehen hälle;
 kaikki hän unhotti pois sekä vanhan kylkehen juoksi
 turvaa etsimähän; mut säikähtyneenä hän lausui:
 »Vanha Susanna, te nyt sanokaa, mitä tehdä? Jos täytyy
 arvosan herran eessä mun seista ja hän mua pyytää,
 niin veri poskeni halkaisee, sydän rinnasta karkaa;
 naimist' en näin hirmuiseks minä konsana luullut.»

»Ho, hoo!» vastasi nauraen sukkela, vanha Susanna,
 »nyt ei pelkurius eik' arkuus, mamseli, kelpaa.
 Kas, pian muuttuvi kaikk'. Kun häät on ollehet, käskee

miesi, ja nöyrä on vaimo ja sois vaan mieliksi olla;
 vaan sitä ennen taas se on hän, joka käskyjä antaa.
 Muistanpa kuinka ma itseki, kun tuli hän, joka sitten
 mullen miehenä uskollinen oli kuolemahansa--
 kuink' olin kärkevä, korska ja kallis pyyteä, kunnes
 mun kotihinsa hän vei, miss' sitten tottelin riemuin.
 Käykää siis kuin ruhtinatar, ja kun astutte sisään,
 tuskin vilkaisette te arvon herrahan, kunnes
 nöyränä hän kumarrellen pyytää suosiotanne.
 Vaan kun on haastanut, lausunut hän, mitä on sydämellään,
 niin epäellen te katsotte vain halutonna ja aikaa
 pyydätte mietintään, pois sitten pöyhkänä käynte.
 Näin hän vanhuuttaan saa mieltä, toivon ja pelvon
 vaiheill' olla ja suurempaa teiss' arvoa huomaa,
 huomaa nöyrtyen myös, ett'ei niin suorahan juosta
 vanhan helmahan, vaikkapa hän rikas, mahtava oiskin.
 Mutta kun nurpeillaan tuo arvosa herra nyt vartoo,
 luullen teidän jo hylkäävän hänen tarjouksensa,
 istutte täällä ja mielessä teill' ei kieltoa lainkaan,
 katsotte vain ilomielin vastaist' onnea kohti,
 kuin taloss' oivassa, miss' on taivahan kaunista kaikki,
 rouvana hallitsette ja, nuorenakin, saman arvon
 saatte ja kunnian myös, kuin herranne, tuo jalo vanhus.»

Lausui näin. Mut arkaillen oven aukasi tyttö,
 porstuahan jäi vilvakkaan, veti henkeä kauan,
 hiljaa koittaen hillitä sykkäävää sydäntänsä.
 Vaan kun viileytt' on hän kyllin juonut, ja posken
 hehku on hälvennyt sekä hiljenneet poven aallot,
 koskevi lukkoon hän ja nyt huoneeseen isän astuu.

Punottaen seisoo siin' ihanaisena kainoudessaan;
 kuin veden välkkyvä vyö, jota aamun koittaret kultaa,
 kesken lehtojen varjoisten puneroivana hiipii,
 yht' ihanaisena siin' oli vanhain keskellä tyttö.
 Mut sydän hurmautui nyt rikkaan tuon nimismiehen,
 lämmöstä nuortui mieli ja lemmen maireus yhtyi
 kuin mesi vienoinen veren kanssa ja suonia kuihkoi.
 Sieväst' oiti hän pois pani piipun ja, astuen vastaan
 kenstinä käytökseltään, suuteli tyttösen kättä.
 Haastelias alun ei tuo arvon herra tok' ollut,
 suu vain lieheellään hän helläst' iskevi silmää.
 Mut nojatuolistaan näin arvosa pastori haastoi:
 »Hanna, mun lapseni, viel' elämää et tunne sa paljon,
 ihmisen tiedät tok' katovaiseks syntyvän tänne,
 niinkuin pilvenä nyt savu piipusta nousevi tuosta,
 leijuen hetken, ja toisena pois jo sen henkäys kantaa.
 Viisaallenpa se on varotukseks, että hän aikaans
 arvais, katsois huonettaan, olis lähtöhön valmis.
 Siksipä päivän töiss' olen, yön lepohetkinä usein
 tulevaisuuttasi aatellut sekä, mielessä tuska,
 peljännyt sinun yksin turvatta jääväsi tänne.

Huoleni poissa tok' on, jos tahtoni teet, kätes annat
 arvon herrallen, joka vierelläs nyt on tuossa.
 Mennyt häitä jo on tosin kiihkon aika, mut vielä
 terveytt' on, on hallintaan sekä toimihin voimaa;
 silt' ei näytä se mies, jota painaa vaivat ja vanhuus.
 Jos taas mietit kuink' ylellistä ja suurtakin hällä
 koissahan on, miten kaikilta kunnian saa hän ja arvon,
 näet hevin, ettei voi sitä onnea tarjota kaikki,
 kuin voi hän, opit arvomahan hänen antimiansa.
 Mieti ja päättä nyt siis, tuon ylvään tahdotko vaimoks
 mennä ja riemukseen, osan, onnenkin jakajaksi.»

Seitsentoistias hän punan vallassa kuunteli tuota,
 silmänsä maahan loi, oli hämmästyksestä vaiti.
 Mut nimismies rikas riemastui, tuo järkevä herra,
 toivoa täynnä ja naurussa suin käsiänsä hän hieroi,
 lausuen: »Kunpahan uus rakennukseni valmis jo oisi,
 voisin kerskata kai, ett'ei ole seudulla kenkään
 moiseen suojahan nuorta ja pulskaa vaimoa vienyt,
 niinpä se kaksine kertoineen mäell' uljasna seisoo.
 Vaan sisälaitos tuo iankaiken kestävi, turhaan
 miehiä kuin mehiläisiä palkkaan, joutua koitan;
 ikkunat viel' on poissa ja kesken kaakeliuunit.
 Vanhassa taas rakennuksessa kaikk' on kuntohon pantu,
 huoneet tilkityt on, minun nähteni myös paperitkin--
 tuskin rohkenenkaan minä niiden mainita hintaa--
 pantuna on salin, kammarin, myös perähuonehen seiniin,
 jottapa talvenkin voi kestää, kun vilu käskee
 huoneeseen, pesävalkean luo, majan rattosan suojaan.
 Ilokseni tulkaa siis ja mun onneni kumppani olkaa,
 tulkaa jo syksyks, kun puutarha on uhkeudessaan,
 ruusut kukkivat vielä ja karvikkomarjaset kypsyy,
 ehtii ehk' omenainenkin, kesä vain jos on kaunis.»
 Lausuu, hierovi mielissään käsiänsä ja jatkaa:
 »Ei tule peljätä, vaikk' iäkkäämpi ma lienen ja joskus
 tuimakin, pakko kun on, kuten kirkoll' ehkä mun näitte
 äissäni moukilleen välist' ärjyvän, keppiä nostain;
 muust' ei piittaa nuo, ei tottele löylyttämättä.
 Näin en kaikkia kohtele, näin tylyst' en likimainkaan,
 teitäpä maarin, teitä ma kantaisin kätösilläin.
 Istuttaisin, laittaisin, rakentaisin ma teille
 kaikkea mieltänne myöten vain, rahast' ei olis puute.
 Voi, ett'ei suvis-aikaan myös joku kauppias kulje
 kaupiten rihkamiaan! Hame silkkinen teillä, ma vannon,
 ois kädessänne, jos vain sen kullalla hankkia voisi.»

Muut' ylistyksekseen ei lausunut arvosa herra,
 vait oli, toivossa riemusi vain, kun aulisna mietti
 mielessään, mitä kiinteässä, irtaimessa hän antais
 morsiolleen; ei riemussaan ole saita nyt vanhus.

Tyttärehensäpä helläst' arvosa pastori silmäs,

poltteli, naurussa suu, ja nyt puoleksi kiusaten lausui:
 »Hanna, mun lapseni, ei sopivaista sun vastata oiti,
 niinkuin ennalta aatellut kosijoita jo oisit;
 arvon herralta taas pian vierii päivä ja toinen
 vastaust' ootellen, sinä kunnes mietit ja tyynnyt.»
 Lausui näin hymysuin. Mut helpommin sydän immen
 sykki, ja riemuissaan kamarista hän jällehen läksi,
 kuin siro pääsky, mi huoneisiin vahingossa on tullut,
 tuokion tuskaillee, oven aukon löytävi, karkaa.

Niin vapahdettuna tyttö nyt siihen jätti ne vanhat,
 kummankin asemillaan, suuss' avohenkinen piippu,
 maistaan juttelemaan, rakennuksiin kaavoja luomaan;
 itse hän porstuahan tuli, portailten meni sieltä,
 ystävän etsossa, jollen sais sydämensä hän purkaa.
 Sen, jota etsi ja kaipasi, uskottunsa Johannan,--
 tyttären vertaisen pikemmin kuin palvelusnaisen--
 huomasi hän sekä, kättään nostaen, viittasi luokseen.
 Merkin arvasi tuo, tuvan kaltevan porrasta herkes
 lehdittämästä, ja luo hikipäisenä, hehkuen saapui.

Kenkään heitä ei huomannut, ja he ensinnä saliin
 hiljaa hiipivät, syrjäiseen sivusuojahan sieltä;
 huolissaanpa nyt lausui seitsentoistias tyttö:
 »Kuuntele, jos mitä kuulisit, eihän vain joku saliin
 hiipinyt lie, mene hiljaa, katsele ikkunast', ettei
 tuolla sireeneissä vain ole kenkään kuuntelemassa!
 Tiedäs kummaa, niin, perin kummaa--vaan älä naura--
 tiedäs, vaikk' olen laps, on mulla jo tarjona sulho.»

»Sulhoko!» kaunis Johanna nyt säikkyen huus, kädet laskein
 rennolleen, »nimismies tuo pöyhkä on kosjonut varmaan!
 Kelpaishan iäkkäälän huonompikin, mukavampi
 lämmittämään hänen kylmää rintaans yöt sekä päivät,
 varjossa kuihtuen vanhuuden. Varokaattepa vainen,
 ett'ei viettele kulta ja rikkaus, niin, varokaatte,
 harmi ja huoli ne on viiskymmen-vuotisen lahjat.
 Entäpä, jos hänen sarkans suurempi on kuni muitten,
 huoneens ilmahan jos monikertaisempana nousee,
 onni se poissa tok' on: ei viihtyen valkene laihot,
 riemuillen sulo rakkaus maalatuss' ei saliss' istu,
 vain suru istuu siellä ja kiusoja suojissa väijyy.
 Tuossapa ikkunan all' ikä-tuomi se tuoksuen kukkii,
 ylvänä, ett' ei tarhassa puut' ole toista sen laista;
 äsken juur toki näin, miten pulskain lehtien alla
 toukkia liikkui, tuskin vain kukan rohkenin taittaa.
 Niin taloss' iäkkään myös, vaikk' uhkea, suuri se olkoon,
 Ikävyys piileksii, valon arka, ja tuskat ja vaivat
 väijyy loistehen alla ja saastuttaa elon onnen.
 Varrotkaa siis, siks kuin tuo syli syksyttömämpi
 kultia kenties ei, mut viljemmät ilonpäivät.»

Tuohonpa kummastuin nyt vastas lempeä Hanna:
 »Missä on järkesi, mietitkös mitä haastelet, hupsu!
 Miksi ei vanhaakin vois lempiä, hellien hoitaa
 sen taloutta ja riemulla nauttia sen tavaroista?
 Vaan et vanhaksikaan sinä moittisi häntä, jos oisit
 nähnyt vain miten hän kevykäisenä riens mua vastaan,
 hellänä naurussa suin sekä lempein loistavin silmin,
 silt' ei näytä se mies, jota painaa vaivat ja vanhuus.
 Jos taas mietit kuink' ylellistä ja suurtaakin hällä
 koissahan on, miten kaikilta kunnian saa hän ja arvon,
 näet hevin, ettei voi sitä onnea tarjota kaikki,
 kuin voi hän, opit arvomahan hänen antimiansa.
 Kun hänt' aattelenkin, noin yksikseen miten köyhä
 rikkaudessaan on hän, ystävän kättäkin vailla,
 raskaan mi huojentais sekä huokean taas sulostuttais,
 hellynpä melkein, käyn totiseksi, ja mielisin varsin
 päiviä vanhan tuon vähemmänkin vuoks ilahuttaa.
 Niin, näet, lemmitähän; se, se rakkautt' on, sinä hupsu.
 Nuoresta siis älä haastelekaan! Sytyttäisikö hänkään
 muuta kuin lempeä, vaikka hän oiskin, kuin tämä vanhus,
 voipa ja ylhäinen, ja mun viettelis onnensa ansaan?»

»Hoh, hoo!» kaunis Johanna nyt huokasi, »eip' ole turhaan
 arvossa kulta, kun saa saman vertaisiksi se kaikki,
 vanhan nuoreksi luo sekä nuoren luontavi vanhaan.
 Tuuleen menköhön siis mitä lausuin, tuuli sen toikin,
 vaimoksi vanhallen siis käykää uskolliseksi,
 riemuksi hälle, ja riemuitkaa hänen aartehistaankin.
 Vaan varokaa, ett' ette te näe, mitä viel' ette nähneet,
 nuorta, jok' on ijän, kohtain suhteen vertahisenne,
 älkää hänt' unenpäinkään nähkö, ett' ei hänen silmäns
 iskisi teihin, ja katse, jok' ei mene mielestä koskaan,
 kuin oka jäis sydämeenne ja hiljalleen sitä kalvais.»
 Lausui ja vaikenä nyt, sydämessään hellivä murhe.

Vaan siit' ikkunan luo läks seitsentoistias tyttö,
 päättään nosti ja katseen loi yli loistavan seudun,
 siin' näki lehdot ja vuoret ja tyynenä välkkyvät järvet
 loistossa päivän himmenevän, näki paikkoja kauas
 armaita, tuttuja vain, ilost' itkuhun heltyi ja lausui:
 »Maassako seutua kalliimpaa kuin syntymäseutu,
 miss' ajan helmasta kukkina lapsut-päiväni poimin,
 nuo lukemattomat, armahat, vaan pian kuihtuvat myöskin!
 Tuolla ma järven näen, selät, salmet, joill' useasti
 keinuttiin, kuin sorsat soutaen saaresta saareen,
 tuoll' ahot, joidenka siimeksess' useasti ma istuin,
 neulos helmassa, aatelien--Mitä aattelinkaan ma!
 Kaikki niin armast' on, joka kukkanen, tuttu kuin sisko,
 taimii tietyllä paikallaan kevähällä, ja linnut
 entiset taas pesillensä ja lauluilleen kotiuntuu.
 Kultiin vaihtaisinko ma tuon, sekä onnehen muuhun
 onneni, kun saan tääll' yhä tuttujen kanssa ma olla!

Lemmen tunnen ma nyt, miten lemmitähän kosijoita:
 sentäänkin isä rakkaamp' on, kodin kukkivat niityt,
 metsät tuolla ja tuoll' ulapoitten välkkyvä pinta.
 Täytyvi tuon jalon herran siis nyt etsiä toinen,
 tyttö, mi jälkeens ei jätä muistoja näin ihanoita,
 arvoa suurempaa hänen aarteillensakin antaa;
 tyttöset, joiden täytyis näin suur uhraus tehdä,
 ehdolla ei mene miehelähän, jos ei aja pakko.»

Näin hän lausui, muut' ei ehtinytkään kuni päättää,
 surra ei ehtinyt, ei edes mieltäkään, miten tohtis
 ilmi sen tuoda ja arvon herraa näin murehuttaa;
 tuoss' yht'äkkiä kun, tomupilviin peittyen, rattaat
 pyörähtäin tuli tiellä, ja matkaajat ohimennen
 lakkia nostivat tervehtäin nyt tyttöä tuossa.
 Varrotun veljensä hän heti tunsi ja löi käsiänsä
 yhteben riemuissaan ja, jo unhottain murehensa,
 riens ulos katsomahan sekä kohtaamaan tulijoita.

TOINEN LAULU.

Laps seutuun outojen,
 miks sieltä siirryit, oi!
 Sa kauko-lintunen,
 ken tänne tiesi toi?

Tehty on tervehdys, ilomielin yhtymisestä
 vaihdettu on puhett' ystävällistä, ja pastorin huoneess'
 istuu nyt kesäkumppanineen rakas, lemmitty poika.
 Kaukan' on matkalla taas nimismies rikas tuo, joka puuhain
 kaikellaisten ja häijyjen rästien vuoks pitäjällä
 tuskin suullaankaan tuvat loistokkaat katon alle
 sai sekä ikkunat paikoilleen, kun taas piti mennä.

Nuortapa vierastaan yhä vanhus katsoi ja katsoi,
 herkeämättä hän tarkkasi vain tuon hehkuvan katseen
 loistoa, tukkaakin kiharaista ja kirkasta otsaa,
 kun näki kasvoillen punan lentävän kainon ja silmän
 maahan vaipuvan. Nyt, hymy huulilla vieno, hän lausui:
 »Huoletti, ystävä! Anteeks, ett' yhä teitä ma tarkkaan;
 eihän tuo tapanain ole vierasta näin vakoella,
 mut kuvan kasvoissanne ma näen sydämelleni kalliin,
 unhottumattomat näen jalon miehen kasvojen piirteet,
 vanhimman minun ystäväistäin sekä hartahimmankin.
 Poikana kun tulini kouluhun, näet, hän myös tuli kouluun,
 lapsekas myöskin hän, ja me vierekkäin sijan saimme
 Rinnan siinä nyt istuttiin, tasan pantihin kaikki
 kiitos ja nuhde ja läksyjen työ sekä leikkien riemu.
 Kun kesän lehtivän kanss', sekä hangen kanssa ja joulun,
 sai vapaus, ja kun lähtö nyt kaivattuun tuli kotiin,
 riemussa kaihoisaa oli toisesta luopua toisen;
 koulu kun kutsui taas ja kun vanhempain syli hellä

kyynel-silmin heitettiin sekä siskojen parvi,
 kaihossa riemullist' oli toisen kohdata toista.
 Onnen päivinä näin, kun luontohon liittyvi luonto
 norjana kuin vesa kiertyen toisensa ympäri kasvaa,
 kasvoimme yhtenä niin, oli tahtokin yks molemmissa.
 Tahto ol' yks, kun tieteitten esikartano kerran
 templihin vaihdettiin ja kun valkeuden pyhist' aarteist'
 etsittiin muru auvoks itsellemme ja muille.
 Yhtenä kuljimme kilvan näin; mikä riemuna toisen,
 toisen riemuna myös oli tuntea, oppia, tietää.
 Vaan kun otsalla laakeriseppel seistihin vihdoin,
 yhdenlaisina vain, ja kun nuoruuden polun päästä
 katsottiin tulevaisuuteen sekä toimihin miehen,
 niin ei muistoa mulla, jot' ei olis hälläkin ollut,
 häll' ei toivoa myös, joka mullakin ei sama oisi.--
 Kun eros sitten tiet--kuten tuo rakas laulaja laulaa--
 sinne läks iäks hän, minä tänne. Huolia toivat
 vuodet ja tehtävät, rakkauteen näin painaen kahleet.
 Jylhällä luodolla tuoll' eteläisellä rannalla Suomen
 toimi ja kuol' rakastettuna pappina hän; minä täällä
 pohjassa, syrjäisen sisäjärven luon', olen harmaaks
 käynyt, ja meit' erotellut on maat sekä muutellut vuodet.
 Sittekin, silmissänne kun näen tuon katsehen, hehkun
 poskillanne ja kasvoiss' ystävän sielun ja muodon,
 vuodet mennehet unhotan pois sekä kohtalon vaiheet
 unhotan raskaan vanhuuden, elon unhotan huolet
 kaikki ja tuonenkin, joka on jo sen kaivatun vienyt;
 unhotan kaikki ja muistossa taas hänen vierehens siirryn,
 nuorna kuin muinoinkin, povin paisuvin, hehkuvien mielin.»
 Lausui näin sekä nuort' yhä vierastansa hän katsoi.
 Tuopa nyt mielessään imehdellen arveli, mietti:
 »Vanhus ehkäpä äskettäin ei nimeäni kuullut
 riemussaan mua vierast' outoa tarkkailematta,
 tai oli armaamp' ystävä muu kuin taattoni hällä.»
 Näin hän mietti ja virkahti vihdoin: »Arvosa pastor',
 polvenne turviss' äskettäin jos seisonut oisin,
 olkaanne kallistuvin, hivellyksenne tuntien hellän,
 oisin taattoni, tuon ikävöidyn, ma haastavan luullut.
 Noinpa se hänkin istui ja muisteli mennyttä aikaa,
 muisteli kyynelsilmin myös eräst' ystävätänsä,
 joka oli läsnä ja poikanakin tasannut hänen kanssaan
 riemun ja huolen, kumpaisessakin korvaamatonna.
 Kun makas heikkona hän, ja kun vuoteen vieressä äiti
 itki, ja kun minä, lapsista vanhin, kättelin häntä,
 lausui raukeall' äänellä hän: Yks mulle on kallis
 niin kuin äitisi, kuin sinä, kuin nuo pienoset tuossa.
 Jos, niin kuin pesäsestään linnunpoikanen, joskus
 kolkkohon maailmaan jäät turvatta, kulkusi johda
 tuon jalon miehen luo sekä terveiset sano multa.
 Kohtelun saat siellä armaamman kuin muualla, kuulet
 tervehdyksen, lausutun ei vain, mut ajatellun,
 silmän näet, joka riemulla katsellen kuvan huomaa

kasvoissas, ei nähtynä eik' unohdettuna vuosiin.
Arvosa pastori, näin hän lausui, mainiten teidät.»

Tuskinpa nuor' oli vieras loppuhun ehtinyt, kun jo,
kirkas kyönele silmässään, nous tuolista vanhus:
»Poika sen armahan», lausui hiljaa hän, »kuva kallis
sen kuvan, jonk' yhä kaipaavaan sydämeeni ma kätkin,
tullos, niin sydämelleni taas jalon vainajan painan.
Outona ällös outojen kesken, ja kuin kesäks vainen
kutsuttu vieras, tääll' elä keskellämme ja liiku;
taivahan lahja sa oot, rakas kuin oma poika, ja vastaan
kiitollisna ma nyt otan sun iloks vanhojen päiväin.»

Lausui näin; ovi aukeentui, tytär riemuvin huolin
astui huoneeseen, käsi varrella välkkyvä tarjoin.
Hän kupit toi, aluset sekä kannun. Höyryvä teeves'
loi lemuaan, kun helpoin taakkoinensa hän siirtyi
pöydän luo, jossa viel' isän rinnoilla huomasi vieraan.

Karttaen, kummastuin sekä peljäten häiritä heitä,
alkoi tyttönen järjestää kupin toisensa viereen;
vaan näin lapselleen nyt arvosa pastori lausui:
»Heitä, tyttöni, hetkeks työs, suo suutelo siskon
nuorelle tälle, jok' äsken vieras viel' oli sulle.
Tästäpä puolin, näet, on veljesi hän, isäs parhaan
ystävän poika, ja myös sinä hänen lempivä sisko.»

Näin hän haasteli; mut tytön kasvoillenpa nyt pilvi
vienen leimuva lensi ja tuskasta puoleksi valju.
Vait oli hän sekä viipyi, arveli, vaan kuni tähden
kaihtiva tuike nyt vieraaseen kohos arkana silmä.
Tuo isän rinnoilta irtautui, tytön luo kävi, käteen
hiljaa tarttui ja kuumiin huulihin suutelon painoi,
kerkeän kuin kesätuul', ei tarjotun, ei paetunkaan.

Kaikk' oli vait. Epäröiden puoleks ja hellien, hiljaa
kättähän vieraast' irroittaa tuo kukkea impi,
kiiruhtain kupit järjestää sekä tarjovi juoman.
Vaan kun huokean näin emännöitsijä-työns' oli tehnyt,
tarjoimen käsi varrelleen taas otti ja läksi.

Tyhjä on porstua, tyhjä on myös emännöitsijä-huone;
laudalle kankahan luo hän istautui, käsivarttaan
siihen kallisti nyt, käsivarteen kiehkura-päätään.
Tunteit' outoja, kuin sala-henkiä, hän sydämessään
kätkee, itkevi, naurahtaa, kuin arvotus itse,
kuin uni ilkkuva aatokselleen hurmauneelle.
Miksi, hän miettivi, aikailen, kuin tenhottu oisin,
vielähän paljon tointa on mulla! Sireenit ja tuomet
kukkia, lehtiä suo; ylishuonepa kaunistamatta
vielä on tulleillen. Hyvin vierasta hurmata mahtaa
sammalseinät ja mustunehet nuo seinillä taulut!

Siltäkö näyttääkin, kuin oisi hän tottunut moiseen!
 Tästä jos pääsisin vain ja jos työhön ryhtyä voisin,
 helpompi olla mun ois, sekä tuskakin tuo perin outo
 hälvenis mielestäin. Mitä huokailen ja mit' itken?
 Vaan jos ma hetkenkin totisempia seikkoja mietin,
 liikaa onko se, niinkuin mull' ei miettimist' oisi?
 Oi, kesä ehtii ja lähtee, syys pian saapuvi, yksin
 kankaall' istun ja viskon syöstävätäin värähdellen,
 kun rajutuulet ikkunahan jääkuuroja pieksee.
 On talo tyhjä ja hiljainen. Veli poissa on, poissa
 toinen on myös, isä nukkuu kirjan luo kamariinsa;
 jylhää, kolkkoa kaikk' on; huonehet on kuni haudat.
 Joskus kulkunen soi ehk' iltasin portahan luona,
 joudutan tulta ja varron, niin nimismies juro saapuu,
 hetken juttuelee, rakennustaan kiittää ja lähtee.

Onko se hauskaa tuo? Mitä muuta kuin itkeä voisin?
 Muuta kuin itkeä myös kesän tähden? Varrottu vieras
 tuskin näyttäytyy, kun kohta jo on kuni veikko,
 antaa kättä ja suuta ja syvään luo sydämeeni
 silmäns säihkyvät, ett' en saa edes pienintä peittää.
 Kuinkapa päättyvi tää, jos kuukaudet tätä kestää.
 Näin hän mietti, ei ääneen paljoakaan, osa suurin
 lens kera huokausten kukantuoksuna pois sekä haihtui.

Vaan käsivarrellaan vasu, kieloja haan täpötäynnä,
 nuoria, vast' ihan tuotuja pulppuavan puron luota,
 pirtistä nyt tuli kaunis Johanna. Hän porstuan aikoi
 lehvillä kaunistaa yhä kauniimmaks, lasit panna
 kukkia täyteen suojia varten, ja myös ylishuoneen
 peittää kukkien tuoksuun, ens' yö jott' ihanalta
 tuntuisi tulleillen sekä hilpeemmin unet saapuis.
 Vaan tavast' ensinnä hän emännöitsijä-huonetta silmää,
 aukaisee oven, katsovi huoneeseen, emäntänsä
 huomaa, kuin vesi silmissä tuo sekä hehkuvin poskin
 nousevi kankaaltaan, hymyn teeskelemist' yritellen.

Kohta hän unhotti työnsä se palvelustyttö ja laski
 varjohon tuuleen vilvakkaan vasun kukkasinensa;
 itse hän kummastuin nyt luoteli impeä arkaa.
 »Mist' on», lausui, »kyynele tuo, joka silmänne kaihtaa?
 Mitkäpä huolet teillä, kun nyt ilo valtavi kaikki,
 eik' ole yhtä, jok' ei lyö leikkiä, laula ja naura?»
 Lausuu näin, ilosesti hän naurahtain emäntäänsä
 katsehen luo, kuin varrotun vastauksen jo hän tuntis.

Tuo tok' ei sietänyt nyt kyselyitä ja tiedusteluita,
 pois vaan kääntyi nurpeissaan sekä haastoi ja lausui:
 »Muitapa viisaammaks ain' itsesi luulet, Johanna,
 luulet aukovas vain sekä sulkevas mun sydän-parkain,
 niin kuin sun soker'astias tai sun neulikkos ois se;
 mut varo, ettei vain ota vihdoin sormehes pistä!

Mitkäkö mulla on huolet? miks juur huolet, ja eikö muut kuin huolet vaivata vois? Koe istua täällä tuntikin vain palavassa ja tuomien tuoksussa, eikö raskahaks painune pääsi, ja silmäs käy punasiksi!» Kääntyi ylpeäst' ikkunahan, vapahasti nyt illan ilmaa henkiäkseen sekä harmia pient' unohtaakseen.

Vaan hänen vierelleen toki astui kaunis Johanna, ääneti, puolustukseks ei virkkanut sanaa, vartosoi vain ilosempaa katsett', ett' ilosemmin jättää nuoren vois emäntänsä ja työtähän jatkaa.

Eikäpä seitsentoistiaskaan noin jaksanut kauan seutuja kylmänä katsoa vain sekä valjulta näyttää, vaan pian mielessään katui, ett' oli niin tyly ollut. Harmi se hellyyteen sulii pois, ei silmähän enää verkkaan kasvava kyynel kätkeynyt, ja hän hiljaa immen olkahan nyt nojas kutrista päätähän, lausuin: »Oi, vähemmän kuin luuletkaan mua tunnet, Johanna, tunnet ja ymmärrät, mihin tähtää mieleni haaveet. Äsken kun mua vanhus pyys, ja kun, heltyen aivan, mielist' oisin ma lohduksi hälle ja riemuksi mennyt, lausuit pöyhkeillen, ett'ei voi lempiä vanhaa. Nyt kun vieras taas on tullut mailt' etähältä, tuntematon kuin pilvi ja tuulen tuoma ja outo, huolet on kielelläs ja mun lemmeest' itkevän luulet. Peittelemättä ma kaikki nyt ilmaisen, älä itse tunkeu vain sydämeeni, ett' ei sido kieltäni arkuus. Näitkö sä, kun tuli vieras tuo, niin arkako on hän, nurja ja ynseä niin kuin kirjankoit ovat? Eikös! Hattupa käessäjän vain sekä varrella suikea takki, kärryiltä hyppäsi hän ja, kun tervehti, riemusta loisti. Sitte--ja suorastaan minä tuhmistun lähetessään-- katseen niin tutun, rohkean luo hän, niin ylen hartaan, niinkuin jo aikaa tuttavat oltais tai sisarukset. Ihmekö siis, ett' itken, Johanna, ja jos minä itken, ei mua rakkaus itketä, vaan viha, ainakin harmi, että hän niin sydämellinen on, sopimattoman tuttu, vaikka on halpa ja nuori ja vain ylioppilas köyhä.» Lausui arkana, pelvoillaan tytön lempeän helman turvihin painautui, ujos kasvonsa peittäen siihen.

Tuska se tuskin hälvetä ehti, ja poski se tuskin jäähtyikään, kun kuuli hän veljen astuvan sisään. Laulaen tuo tuli, riemuiten, kuten poikana, milloin läksystä pääsi ja metsään virmana lens kuni tuuli. Nytkin näin tuli hän, heti siskoa kutsui ja lausui: »Hanna, jo vieras vartoilee, ota hattus ja riennä, siksi kun iltanen valmistuu sekä vanha Susanna juoksee, kuin tapa häll' on, maat, mäet, huutaen etsii, ehdimme seutuja näyttää vieraallemme ja nähdä, karkeloll' onko jo kansa ja yöks ilokokkoja tehty.»

Lausui, katsahtaa vain huonett' ehti ja kuulla
 kellon äänen, mi juur nyt löi, sekä riemulla nähdä,
 kuin kodiss' armahass' ennellään oli, tuttua kaikki,
 nähdä ei ehtinyt, kuink' ujostellen lempeä sisko
 kartteli häntä ja riens hatun varjosta verhoa saamaan.
 Vaan kun valmihiks sai, ulos veljyt ja hän käsityksin
 riensivät nyt ja jo portailla vieraan kohtasivatkin.

KOLMAS LAULU.

Sydämen liekkiväks
 sä kylmän kuinka loit?
 Ylimmäks ystäväks
 kuink', outo, tulla voit?

Päivä jo mailleen käy pois länteen vuorien taakse;
 lauha kuin morsian ilta tok' on. Rusopilviä ilmass'
 ui sekä maahan luo valoansa, ja lauhkeat tuulet,
 niityilt' yhtyen, leikkiä lyö kukantuoksujen kanssa.

Kerkein, leijuvin askelin, kuin olis lentimet heillä,
 kulkivat nuoret nuo kuvatyynen lammikon rantaan.
 Vieraallensapa näytteli ystävä nyt kodin rakkaan
 hempeät kauneudet, yhä muistellen sekä lausuin:
 »Näetkö sä järven hohtavan tuon, kas! toista se on kuin
 meri, joka huoaten sun kotis kalliorantoja pieksee!
 Täällä on vihreytt', on heleyttä ja henkeä. Laineist'
 ääretön paljous saaria nousee ja nyökkyen tarjoo
 varjoa lehtevät puut venemiehelle uuvahtaneelle.
 Niemehen käy, joka maahan tuolla nyt yhtyvän näyttää,
 sieltä sä seljän näet viel' aukeemman, kylät hauskat
 rannoilta haamottaa, sekä kirkkokin loistavi kaukaa.
 Toisella puolen taas, mitk' uhkeat vainiot siellä,
 viljovat, laihokkaat, ylt' ympäri metsät ja vaarat!
 Ennen lähtöä täältä ne tähkii, heitii ja keltyy,
 kaunistuin yhä, kauneinnaan toki kaivatessamme.
 Tuossapa, missä jo luo havupuut hämyn varjoa meihin,
 Sirkkujen lehto on, siell' esikoiset näet kevähällä,
 oksilla armastain tahi latvass' ylvinä laulain,
 kuin olis niiden vuoks vain aamu ja aurinko luotu.
 Silloin luo minä hiivin ja paadelle paulani lasken,
 riennän ja nuoran viereen kyyryhyn käyn. Häkiss' alkaa
 lintunen nyt pyrähdellä, ja hurmaa, loihtivi, kutsuu.
 Lempi jo vallan saa, kesyttyypi jo laulaja uljas,
 tarkkailee, välimittain hyppii ja tirskuvi vastaan;
 ennen kuin edes aavistaa, häkill' on se, ja verkko
 lauhtaa, vapaus se on poissa, ja loppu on laulun.»

»August», lausui nuhdellen nyt lempeä sisko,
 »julgako viel' olet niin kuin ennen ja moisehen miellyt?
 Onko se hauskaa tuo, vuoskaudeks sulkea häkkiin
 vanki ja nähdä sen siin' ikävystyen istuvan yksin?

Sitten, kauan kaivattuaan tutun ääntä, se viedään
metsähän, kuulee vertaisen, ilon innossa vastaa,
pettymen viettelemään näin rakkaan ystävän ansaan.»

Vieraspa loi tytön silmiin katseen hellän ja lausui:
»Moinen se on tapa lemmen; noin virittääpi se ansan,
milloin verkon ja milloin helman. Oi, halukkaasti
juostahan kumpaankin, jos vaan sydän lempivä kutsuu.»

Näin hän lausui. Tuon sananvaihdonpa ystävä tuskin
kuuli, hän seutuhun kiintyi vain, tuhannestikin ennen
kuljetut paikat nuo ajatuksiin muistoja toivat.
Naurussa suinpa nyt vieras haasteli taas: »Sanotaanhan
julkiks meitä, jos vain olis niin! mut paljopa julmemp'
on joka tyttö, jos koht' on hellä ja säisy hän nähdä.
Tää esimerkiksi vain: Kotikartanon vieressä, kasvoi
koivisto vanha ja mieleinen sekä aitahan pantu.
Nyt kun halloineen tuli syys, kun keltavat lehtens
alkoi heittää puut, ja kun urpuja vain piti oksat,
teiret ne joskus sai, kesynrohkeat, syömähän puihin.
Vaan kun aidan luo minä hiivin ja ampua aioin,
hiipi mun siskoni myös, vaikk' äissäni nyrkkiä puistin,
jäljissään sekä pyys: älä koske, anna ne olla,
säälihän raukkoja, veljyt, oi, minun tähteni sääli!
Näin hän pyysi, ja kun näki ettei auttanut pyyntö,
huusi hän, läiskytti kämmeniään ja ne peljätti poies.
Nähkääs, kuin toki hellä hän on! Tulin kerran ma kotiin,
kohtasin tuttavän portaittamme ja tein hyvän päivän.
Vastannutpa ei tuo, syvemmillen vaan hatun otsaan
painoi, peittäen kyyneltään, sekä matkahan läksi.
Syyn hyvin ymmärsin; ja nyt siskoa kiusasin kahden:
sisko, ma sulhosi näin epätoivossa lähtevän täältä;
miks olet murtanut raukan? Näinpä hän vastasi vaimen:
liian vanhako lien valikoimaan, pakkoko ottaa
kiittäen ensimmäinen, vaikk' en lempisi lainkaan?
Nauraen lausui näin tuo hellä, mi lintuja sääli.
Sanokaa nyt, mikä julmempaa: noin ampua lintu,
vai sydän-parkaan ampua nuoli, ja hyljätä sitten?»

Lausui näin. Mut ystävä rannan kallistunutta
torppaa katsoi ja vanhaa muisteli nyt kalamiestä,
jonka jo lapsuudestaan siellä oli liikkuvan nähnyt.
Häntä hän muisteli nyt, sisareltaan tutkasi, lausui:
»Vieläkö vanhus tuo eloss' on, venossaanko hän nähdään
lammella vielä yhä aamusta varhain ja illalla myöhään?
Täältä useasti ma silmäilin hänen teitähän, juoksin
vastahan, katsoin saalistaan, luvut unhotin, leikit,
onginnasta kun hän, ulapasta ja tuulista kertoi.»

Hällen vastasi näin vesisilmin lempeä sisko:
»Pois iäks muuttanut on hän, päiviä, viikkoja sitten
rannalla tyhjä on mökki ja kaipaa haltiatansa.

Jos hänen lähdöstään sanan muutaman kertoa voisin!
 Kuin mitä outoa aavistain, tupanamme hän usein
 talvella istautui, takan ääressä poltti ja haastoi
 mennehen vuoden saaliistaan sekä ens' kevähästä.
 Näihin asti, hän naureli, painaen peukalon piippuun,
 onkehen ol' enimmäkseen turvaunut kesäkaudet;
 nyt tekis verkkoja hän, muka, tuottais siimat ja koukut
 kaupungista ja alkaisi oikein nyt kalastella.
 Näin tuon vanhuksen tuvassamme ma haastavan kuulin.
 Saa kevät, hank' alenee; purot metsässä pauhata alkaa,
 karvaa muuttavi järven jää, jopa välkkyvin juovin
 aukee salmien suut, vesilintujen ääniä kuuluu.
 Oiti nyt nähdähän vanhuskin. Yhä kauemmasaattaa
 kulkea hän, joka kerta kun uudestaan hänet nähdään,
 kunnes kaikki on esteet pois, ja hän taas keveästi
 kiertävi ruuhellaan salot, niemet, taas vihannoivat.
 Silloin--ilta on, yksin rantaa käyn, tavallista
 loitommaks mua viehtää koivujen tuoksu ja kukkain--
 arvaamatta ma saavun näin hänen mökkinsä luokse.
 Vaan kun venheen siinä mä näin telapuilla ja verkot
 puikoillaan, sekä arvelin ett' oli hän kotosalla,
 tervehdykseksi tahdoin vain sanan lempeän hälle
 lausua, ennen kuin menin pois.--Näin mökkihin astuin.
 Yksin siellä oli hän, makas oljillaan tyvenesti;
 silmä on raukeamp' entistään, valemampi on poski,
 kalman karva jo kylmä on kasvoillaan, kuten näytti.
 Hiljaa vuoteeltaan toki, kun tulini, nosti hän päätään,
 tervehti murheisesti, nousi ja tilkkasen vettä
 pyys janohonsa. Ma lähtehen luo heti kiidätin kiulun,
 noudin vettä ja juodakseen ukon kuolevan annoin.
 Kun oli juonut, ja huuliltaan vein astian hiljaa,
 käteheni nyt käsin värjyvin tarttui hän sekä lausui:
 auk' ovi pankaa lähteissänne, ett' illan ma ilmaa
 henkiä saan, sekä kuollessain salon nähdä ja aallot.
 Voinut en lähteä pois, en jättää hänt' avutonna
 puutteeseen, vaikk' en tosin paljoa saattanut auttaa,
 vaan oven aukaisin ma ja taas ukon vierehen astuin.
 Ilma se virtasi huoneeseen, iloll' äänteli lokki
 rannalla leijailleen, kuvatyyn' oli lahti ja renkaiks
 rikkui vain, kun luodolla leikkiä löi kalaparvet.
 Lie hymy ollut, mi kirkasti nyt nuo riutuvat kasvot,
 riemun lie säde ollut, tai vain näyttikö siltä,
 koska jo hetken pääst' oli sammunut silmä ja rintaan
 painunut pää, elo lähtenyt riemuineen, suruinensa.
 Pois sydän kourassa lähdin ja jäljessäin oven suljin,
 enkä ma ennen tohtinut kuin kodin kohdalla vasta
 seisahda, rukoellen vainajan sielulle rauhaa.
 Kammona koommin mulle tok' ei ole kuoleva vanhus,
 vaan kuin muisto, mi mieleen jää, kesä-iltasin kauan
 järveä katseltuain, yön puoleen, tuuli kun tyyntyy,
 aurinko sammuvi, aallot, riehuntaan väsyneinä,
 hiljeten laskeuvat sekä viihtyvät peiliksi vihdoin.»

Näinpä hän vanhan tuon kalamiehen lähdöstä kertoi.
 Saavuttiin ilovalkea-kunnaallen, joka seudull'
 on kesän suurena juhlanan mielusa yhtymäpaikka
 ollut jo vanhastaan; ilon sinne vallaton poika,
 sinnepä nuor' mies ylpeillen sekä, rinnassa lempi,
 tyttökin riensi, ja sinne se vanhuskin sopestansa
 kaukaa laaksosta katsoo, kuin tulet syttyvät yössä,
 riemusat niin kuin muistotkin oman yöllisen mielen.
 Tyhjänä kunnas viel' oli, vain somerharjalta sieltä
 ilmaan honkia nous hatalatvoja, kärvettyneitä;
 sinnepä sittenkin nämä nuoret rientävät rinteen
 mutkaista polkua myöten, ja koht' ovat huipulla harjun.

Vaihtelevampi ja laajempi on näkö sieltä: nyt silmään
 loppumaton ala metsiä, järviä, peltoja aukee,
 illan himmeiseen ruso-hohteeseen puettuina.
 Kulkija-parvia haamottaa. Välist' oksien joskus
 kiiluu liina ja pois tytön rientävän kanss' eteneepi,
 sen sijan kun värin muuttelevin taas täyttävi toinen.
 Tyyntä on, henkäyst' ei edes. Karjojen kelloja, hellää
 lemмен laulelmaa, johon vastaus soi salotieltä,
 kuuluu laaksosta vain, katovaisiin äänihin joskus
 paimen helkyttää säveleen, min kertovi kaiku.

Ystävällensäpä ihmeissään nyt lausuvi vieras:
 »August, nyt tutump' oot sinä mulle kuin olit koskaan,
 nyt sinut ymmärrän ma ja tunnen sun periluontees.
 Tuossa sen kirjan näen, min kirkkailta lehdiltä varmaan
 kaiken luit mitä kerroit, kun hämärässä sa istuit
 mun sekä siskoni kanssa, ja haaveiltiin läpi illat.
 Ihmis-onnen sa tääll' opit, rakkauden, ilon, rauhan,
 tääll' unelmissasi näit nuo kirkkahat, lempeät henget,
 suodut luomahan täällä jo maassakin taivahan meille.
 Kuuntelehan, sävel laulujen, voipunut huokaus kaiun,
 lintujen äänet ilmassa, metsissä, eikö se kaikki
 enkelien ole laps'ian tuttujen vienoa kieltä?
 Oi, ne nyt selvään näen! Rusopilvillä leijuvat illan,
 säihkyvät auringon säteheissäkin, tuikkivat joskus
 silmistä kukkain, järvellä päilyvät, ilmassa soivat;
 näitähän tarkoittit sa ja nää teit rakkahiks meille?»

Näin hän haasteli. Mut tytön silmässä kynele hiljaa
 kasvoi ja poskellen kuin kastehelminen vieri.
 Vaan sala-huokauksin kysäseepi hän: »Mointako haastaa,
 muillen mointako hän, ei mulle hän ilmase mitään!
 Ääneti täällä hän käy sekä jylhänä; jos mitä virkkaa,
 pyssyist' aina hän vain sekä linnunpyynnistä haastaa,
 metsissä mieluummin toki yksin myrskynä riehuu.
 Luuli mun lapsekkaaks ehk' ennen, arveli moisen
 leikkiin luoduks ja nauruun vain; mut paljo jos nauran,
 itken ma paljon myös, olen puuttehess' ainakin jonkun,
 jonkun vain, johon vois vakavampana hetkenä luottaa.

Metsissä yksin täällä useasti ma käyn, useasti
näen saman kuin näen nyt, vaan kuink' erilaisena aivan!
Kaunis ja suuri on maailma, vaan minust' on kuni kaipuu
luonnossa kaikkiall' ois, ja sen äänettömyyttä mä säikyn.
Nyt, te kun haastatte, tuntuu kuin sekin haastaen lausuis:
tyttöni, näin olin kaunis ja kirkas ma aina, mut tuot' et
uskoa tohtinut, vaikkapa joskus siit' unelmoitkin.
Jos tulis siskonne! Oi, jos vain kesän ainoan meillä
viipyis hän, miten hauskaa ois hänen kanss' ajatusta
joskus vaihtaa, mieli kun haaveist' on ylen täysi!
Yks sana vain, nimi vain! Se jo mieleinen olis mulle;
sitten hänt' ajatella ma koitan. Vaan sanokaatte,
onko hän teidän muotoa? kenties kuin sisar veljen?»

»Oi, hän ei yhdenkään ole muotoa», vastasi vieras,
»tuskinpa itsensä. Koissa hänt' ennen »hellikki Maijuks»
mainittiin, nyt kuuluvi vain »imarreltu Mariia».
Hänt' omat suosi ja vieraat myös, ja hän näin pian kasvoi
vaativaks, oikkuseksi, mut ain' oli hän rakas meille.
Jos mitä tahtoi ja jos sitä pyysi hän lempein katsein,
voitu ei kieltää, eikäpä tahdottu, vaikk' olis voitu;
taas jos vaati hän korskaillen, toteltiinpa jo miltei,
vaikkapa joskus nurkuiltiin, ei tietynä, miksi.
Syys oli, näin tuli kaupunkiin hän; kahvit ja tanssit
alkoi nyt. Maatyttö jo illassa muuttuvi daamiks.
Missä hän käy, on perhoja ympärill' aina, jos astuu
askelen hän, tähystellään, kuiskaillaan, myhäellään.
Onnistui, näki sen, ja hän onnistui monin verroin.
Nyt kävi kerrassaan ikäväksi hän. Tanssija kaunein
jos tuli, tai joku luutnantti nuori ja kiiltävä-kaulus,
noihinpa joskus saattoi hän helo-katsehen luoda.
Jos tuli toinen, jok' ei muka ollut mielehen hälle,
ei tämä, vaikk' olis koittanut kuin, sanan alkuhun päässyt, kun nenäll' armon jo hän rydyn häivän hienosen
hienon
huomas, ja nurpeissaan sai lähteä harmitteleimaan.
Nyt tuli veljenne myös, raju karhunpoikanen Pohjan,
vait oli päivän, ja niin sekä ei vaan toisena vastas;
viikon päästä jo meillä hän tutuna istui ja kertoi,
kertoi teistä ja lapsuus-aiostaan, kodin seuduist'
armaista, kaikesta vain, mikä rakkaint' on sydämelle.
Milloin pilkoittaa kevät kerronnasta ja milloin
näet syys-illan ja lehdet harvenneet, sumut raskaat,
ilmassa tähdet valjut ja kummulla kuun veriruskeen.
Kaikki on niinkuin luonnossa on, heleämpätä vainen,
ihmettä täynnä ja niin kuin valveillas unelmoisit.
Näin hänen kertoissaan jopa korska Mariiakin päätyi
kuuntelemaan, ja hän ensin hämmästyi imehdellen,
kuin olis silmissään ihan uuden maailman nähnyt.
Viel' isosesti hän naurahtaa toki, huoleti päättään
viskoen, illan ja toisen, kun parissamme hän kauan
haaveiss' istunut on. Vaan turhaan! Toiseksi iltaa
hän tuli taas, ja nyt kauempaan, totisempaan istui.

Vihdoin oikut ne lähtivät. Joskus jos ihastuikin peittänyt ei ihastustaan hän, tuli kerskahan silmään väliin kyynelekin, hyvän yön kun lausui ja lähti. Taas mikä muutos kerrassaan kuin loihtiman kautta! Lempeäks hän tuli ko'issaan, nöyränä, vaatimatonna tanssihin astui, tervehdyksiin säisynä vastas. Suosittu ei ole kenkään, hyljeksitty ei kenkään, kaikk' oli vertaiset, alimmankin kohteliaisuus lempein katsehin palkittiin, katumoiksi ei tullut. Hänt' ilosemmin taas lähestyttiin, liehetys lakkas, nyt rakastettiin hänt', eik' yksin vain ylistetty. Tuon oli kaltainen, koetelkaa hänt' ajatella täynnään vaihtoja vain, nyt yhtenä, toisena toiste! Ehkä hän jää nyt siks, mikä on, kun»---Ystävä naurain keskeyttää hänet: »Tulkaa», lausuvi, »lähtehen tahdon rannalla nähdä ja juoda taas, kuten ennenki, siitä.» Lausuu näin, alas kummulta käy sekä näyttävi tietä. Lähteellen pian saavutahan. Helotuksessa taivaan täytenä siinä se uhkuu, kirkasna keskellä kukkain, niinkuin rauhaisa ihmissilmä, jot' ei riko myrskyt, värjyy kirkkauttaan sekä huo'untaa elon suonen.

Vaiti sen partaallen he nyt istuvat kaikki ja juovat, katsellen levätessään raukenevaa kesä-iltää. Sanoja ei löydetä, niit' ei kaivatakaan, ajatuksin nyt sydän liittyy vain sydämeen sekä auvosta täyttyy. Mut kuva vieraan, kas, tytön silmähän lähteessä astuu. Luullen saavansa näin näkemättä sen muotoa kallist', armasta silmätä, katsoo hän yhä vain varomatta, vierahan kun hymykatseen siin' yhtäkkiä kohtaa. Kainoksi tyttönen käy, sydän, tyynenä sykkivä äsken, säikkyen kouristuu, hän tuntevi kuin veri polttaa poskillaan, ja hän pelvolla huomaa kasvonsa lähteessä alttiiks vierahan katseellen.--Mut lempeä pilvi purpuraan-hohtoinen yli kiiltävän lainehen kiittää, kirkkaus liittyyvi kirkkauteen, puna haihtuvi punaan; kohta et huomata voi, tytön poskiko, pilvikö hehkuu, haihtuva häivepä vain nyt riemusta kiitollisesta immen seitsentoistiaan kasvoill' ilmeni vielä.

Kukkain keskeltä nous veli armas nyt, sisartansa kutsui hän sekä lausui nauraen, mut vakavasti: »Hanna, ma hetken pääst' ehk' en sitä lausuisi, nyt sen kerron ma kuullakses, ett' auvostain osan saisit. Mun jo Mariia on, ei tuo korskea, pöyhkä Mariia, vaan hyvä, lempeä, kaunis, kaikittain sulosampi, kuin mitä kertoi hän, paremp', armaisemp', ihanampi. Nouse ja riennä ja veljellen kätes huoletti anna, siskosta siskonen, niin sisar toivoo, niin veli myöskin toivoo, kauan jo ennen toivoi kuin sinut tunki!»

Lausui, ja tuskin ehti hän loppuun. Rannalla äänsi

ruohossa sorsa, ja nyt, kivi kourassa, sinne hän hiipi
 hiljaa lehdikon kautta ja on veden rannalla vihdoin.
 Vaan kun kättähän nosti ja huudolla säikytti linnun,
 poikue kullan-keltava päin kahilistoa kaikkos,
 pelvosta piipattain, hajonneena ja turvatta aivan.
 Säälien pois kiven laskei hän, kun emän eessä hän huomasi
 peljäten uivan ja rakkaudest' ylenkatsovan vaaraa,
 kunnes kaukana järvellä tuo ajelehtiva parvi
 suojan sai, ja jo huolehti taas emä lentohon lähti.
 Tuon näki hän sekä ehdollaan meni hetkeksi rantaan,
 linnun vuoksi ja ett'ei lähtehen luon' olijoita
 häiritsis. Pian kääntyi hän toki, tarkkasi kaukaa,
 tarkkasi, riemastui, sekä saavutti ystävänsä taas.

Vierahan rinnoilla siin' ihanaisena rautess' illan
 seisoi tyttö ja olkaan tuon nojas kutrista päättään;
 mut veli kun tuli luo, hymysuin hän kättähän hälle
 tarjos ja silmästä auvoisesta nyt kyynelen pyyhkäs.
 Tulleellen näin selvisi kaikk', ilossansa hän puisti
 siskon kättä ja ystävänsä myös, mut leikillä lausui:
 »Nyt mitä virkkaa taatto, kun näin pikasesti me käymme
 kaikin kihloihin, hänelt' ensinkään kysymättä?
 Oi, varo, Hanna, ettei yht' äkkiä kihlaus lakkaa.»
 Leikillä tuon hän lausui, mut levoton sen impi
 kuuli ja aatteli, kuink' oli pettelevää sydäntänsä
 niin hevin noutanut, ett' isän armaan unhotti aivan,
 toiveet unhotti kummankin kodiss' ainian olla,
 unhotti kaiken muun sekä vierast' aatteli yksin.
 Kotiin vain haluaa, ei rauhotu, kunnes on kaikki
 kertonut taatolleen, siten lieventäin sydäntänsä.
 Seurassa armaitten näin läksi hän huolien matkaan.

Matkaa päästy ei puoliakaan, kun tieltä jo kuului
 kutsuva ääni, ja huomattiin nyt vanha Susanna.
 Suuttuneelta hän näytti ja tärkiltä, kun tähystellen
 rientäen astui päin, esiliinasen hupio käessä,
 pyyhkien innoissaan hien otsastaan vähän päästä.
 Vaan kun etsityt löysi ja kun näki kohdalla heidät,
 astui syrjähän tiest' odotellen. Mut ohimennen
 hälle nyt leppysisän sanan lausui lempeä tyttö:
 »Miksikä, vanha Susanna, te itsenne niin väsyttätte,
 häiritte päivin näin, edes illoinkaan ette huokaa?
 Bhdimmehän hakematta ja huutamattannekin kotiin.»

Näin hän haasteli, vaan ei vastaust' antanut vanhus,
 käellähän viittasi vain sekä luokseen tyttöä kutsui,
 mut näin tulleellen hän syrjässä korvahan kuiskas:
 »Jestas, mamseli, noin kun viivytte, vohvelit jäähtyy,
 paistikin pannussa kärventyy, ja jo arvosa pastor'
 istuvi näljissään sekä illallistahan vartoo.
 Mut sanokaahan vain pikimältään, saammeko syksyys,
 vai kesällä ehkä jo häät; joko arvon herra on saanut

vastauksen, vai vieläkö hän pelon tuskassa värjyy?»
 Hällepä hiljaa vastasi taas tuo lempeä tyttö:
 »Älkää, vanha Susanna, mun häitäni vartoko, älkää;
 niiden viettämiseen kesät ehtii mennä ja syksyt,
 ehkä ne vihdoin keskeyttää ikipäiviksi talvi.»
 Lausui ja vanhan näin hän kummastuksihin jätti.

Itse riensi hän toisten luo, heit' ääneti seuras,
 miettien, haaveillen, sulo-murheisiin vajonneena.
 Vaan kun tultihin portailten, hatun päästähän sievään
 päästää, joutuen tuuheat järjestää kiharansa,
 armastaan kädest' ottavi, pelvoissaan ihan hiljaa
 aukaisten oven, astuu huoneeseen isän luokse.

Yksin valvomahan iän, vaivain painosta vanhus
 uupunut on ja, nyt päättään kallistain nojatuolin
 pielehen pehmoiseen, juur nukkunut.--Maass' edessänsä
 piipusta viel' yhä nous savu puoleks sammunehesta.
 Kaunis on siinä hän nukkuessaan, surutonna ja tyynnä,
 kaunis niin kuin vanha on, kun lumi peittävi hapset,
 huulilt' on puna pois sekä kuihtuen kuivunut poski,
 mut elo pitkän pitkä ja turvasa, lämmin ja kirkas
 otsaan uurtehiseen kuin ehtoo luo kajastuksen.

Tyttären poskillen vedet virtasi, kun isän armaan
 nukkuvan hän näki turvallisna nyt hurskaudessaan,
 kun siin' aatteli hän, oman maallisen onnensa tähden
 vanhan untako häiritseis, kenties elon rauhan
 riistäis häitä ja huolia vain tois harmajan päähän.
 Lemmityn rinnalla siinä hän polvillaan isän eessä
 viipyi ja vanhukseen loi silmäns itkevät hetken;
 vihdoimpa kallistui sekä kosketti lämpimin huulin
 nukkuvan kättä. Mut kummastuin unen vienosta vanhus
 valveutui, kysyväisenä katsoi tyttärehensä,
 katsoi ja synkistyi; tilyn, niinkuin ukkosen uhka,
 silmäyksen loi vieraaseen. Tuon nähdessä lauhtui
 leimaus, kyyneleheks sulii pois. Sylin aukasi vanhus,
 riemulla rinnoilleen näin sulkien rakkahat nuoret.

LOPPU

End of the Project Gutenberg EBook of Hanna, by J. L. Runeberg

• END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK HANNA ***

This file should be named 8hana10.txt or 8hana10.zip
 Corrected EDITIONS of our eBooks get a new NUMBER, 8hana11.txt VERSIONS based on separate sources
 get new LETTER, 8hana10a.txt

Produced by Robert Connal, Tapio Riikonen
 and the Online Distributed Proofreading Team.

Project Gutenberg eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as Public Domain in the US unless a copyright notice is included. Thus, we usually do not keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

We are now trying to release all our eBooks one year in advance of the official release dates, leaving time for better editing. Please be encouraged to tell us about any error or corrections, even years after the official publication date.

Please note neither this listing nor its contents are final til midnight of the last day of the month of any such announcement. The official release date of all Project Gutenberg eBooks is at Midnight, Central Time, of the last day of the stated month. A preliminary version may often be posted for suggestion, comment and editing by those who wish to do so.

Most people start at our Web sites at:

<http://gutenberg.net> or

<http://promo.net/pg>

These Web sites include award-winning information about Project Gutenberg, including how to donate, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter (free!).

Those of you who want to download any eBook before announcement can get to them as follows, and just download by date. This is also a good way to get them instantly upon announcement, as the indexes our cataloguers produce obviously take a while after an announcement goes out in the Project Gutenberg Newsletter.

<http://www.ibiblio.org/gutenberg/etext03> or

<ftp://ftp.ibiblio.org/pub/docs/books/gutenberg/etext03>

Or /etext02, 01, 00, 99, 98, 97, 96, 95, 94, 93, 92, 92, 91 or 90

Just search by the first five letters of the filename you want, as it appears in our Newsletters.

Information about Project Gutenberg (one page)

We produce about two million dollars for each hour we work. The time it takes us, a rather conservative estimate, is fifty hours to get any eBook selected, entered, proofread, edited, copyright searched and analyzed, the copyright letters written, etc. Our projected audience is one hundred million readers. If the value per text is nominally estimated at one dollar then we produce \$2 million dollars per hour in 2002 as we release over 100 new text files per month: 1240 more eBooks in 2001 for a total of 4000+ We are already on our way to trying for 2000 more eBooks in 2002 If they reach just 1-2% of the world's population then the total will reach over half a trillion eBooks given away by year's end.

The Goal of Project Gutenberg is to Give Away 1 Trillion eBooks! This is ten thousand titles each to one hundred million readers, which is only about 4% of the present number of computer users.

Here is the briefest record of our progress (* means estimated):

eBooks Year Month

1 1971 July

10 1991 January

100 1994 January

1000 1997 August
 1500 1998 October
 2000 1999 December
 2500 2000 December
 3000 2001 November
 4000 2001 October/November
 6000 2002 December*
 9000 2003 November*
 10000 2004 January*

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation has been created to secure a future for Project Gutenberg into the next millennium.

We need your donations more than ever!

As of February, 2002, contributions are being solicited from people and organizations in: Alabama, Alaska, Arkansas, Connecticut, Delaware, District of Columbia, Florida, Georgia, Hawaii, Illinois, Indiana, Iowa, Kansas, Kentucky, Louisiana, Maine, Massachusetts, Michigan, Mississippi, Missouri, Montana, Nebraska, Nevada, New Hampshire, New Jersey, New Mexico, New York, North Carolina, Ohio, Oklahoma, Oregon, Pennsylvania, Rhode Island, South Carolina, South Dakota, Tennessee, Texas, Utah, Vermont, Virginia, Washington, West Virginia, Wisconsin, and Wyoming.

We have filed in all 50 states now, but these are the only ones that have responded.

As the requirements for other states are met, additions to this list will be made and fund raising will begin in the additional states. Please feel free to ask to check the status of your state.

In answer to various questions we have received on this:

We are constantly working on finishing the paperwork to legally request donations in all 50 states. If your state is not listed and you would like to know if we have added it since the list you have, just ask.

While we cannot solicit donations from people in states where we are not yet registered, we know of no prohibition against accepting donations from donors in these states who approach us with an offer to donate.

International donations are accepted, but we don't know ANYTHING about how to make them tax-deductible, or even if they CAN be made deductible, and don't have the staff to handle it even if there are ways.

Donations by check or money order may be sent to:

Project Gutenberg Literary Archive Foundation
PMB 113
 1739 University Ave.
 Oxford, MS 38655-4109

Contact us if you want to arrange for a wire transfer or payment method other than by check or money order.

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation has been approved by the US Internal Revenue Service as a 501(c)(3) organization with EIN [Employee Identification Number] 64-622154. Donations are tax-deductible to the maximum extent permitted by law. As fund-raising requirements for other states are met, additions to this list will be made and fund-raising will begin in the additional states.

We need your donations more than ever!

You can get up to date donation information online at:

<http://www.gutenberg.net/donation.html>

If you can't reach Project Gutenberg,
you can always email directly to:

Michael S. Hart <hart@pobox.com>

Prof. Hart will answer or forward your message.

We would prefer to send you information by email.

****The Legal Small Print****

(Three Pages)

*****START**THE SMALL PRINT!**FOR PUBLIC DOMAIN EBOOKS**START***** Why is this "Small Print!" statement here? You know: lawyers. They tell us you might sue us if there is something wrong with your copy of this eBook, even if you got it for free from someone other than us, and even if what's wrong is not our fault. So, among other things, this "Small Print!" statement disclaims most of our liability to you. It also tells you how you may distribute copies of this eBook if you want to.

***BEFORE!* YOU USE OR READ THIS EBOOK**

By using or reading any part of this PROJECT GUTENBERG-tm eBook, you indicate that you understand, agree to and accept this "Small Print!" statement. If you do not, you can receive a refund of the money (if any) you paid for this eBook by sending a request within 30 days of receiving it to the person you got it from. If you received this eBook on a physical medium (such as a disk), you must return it with your request.

ABOUT PROJECT GUTENBERG-TM EBOOKS

This PROJECT GUTENBERG-tm eBook, like most PROJECT GUTENBERG-tm eBooks, is a "public domain" work distributed by Professor Michael S. Hart through the Project Gutenberg Association (the "Project").

Among other things, this means that no one owns a United States copyright on or for this work, so the Project (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth below, apply if you wish to copy and distribute this eBook under the "PROJECT GUTENBERG" trademark.

Please do not use the "PROJECT GUTENBERG" trademark to market any commercial products without permission.

To create these eBooks, the Project expends considerable efforts to identify, transcribe and proofread public domain works. Despite these efforts, the Project's eBooks and any

medium they may be on may contain "Defects". Among other things, Defects may take the form of incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other eBook medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

LIMITED WARRANTY; DISCLAIMER OF DAMAGES

But for the "Right of Replacement or Refund" described below, [1] Michael Hart and the Foundation (and any other party you may receive this eBook from as a PROJECT GUTENBERG-tm eBook) disclaims all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees, and [2] YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE OR

UNDER STRICT LIABILITY, OR FOR BREACH OF WARRANTY OR CONTRACT, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES, EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGES.

If you discover a Defect in this eBook within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending an explanatory note within that time to the person you received it from. If you received it on a physical medium, you must return it with your note, and such person may choose to alternatively give you a replacement copy. If you received it electronically, such person may choose to alternatively give you a second opportunity to receive it electronically.

THIS EBOOK IS OTHERWISE PROVIDED TO YOU "AS-IS". NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, ARE MADE TO YOU AS TO THE EBOOK OR ANY MEDIUM IT MAY BE ON, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR A PARTICULAR PURPOSE.

Some states do not allow disclaimers of implied warranties or the exclusion or limitation of consequential damages, so the above disclaimers and exclusions may not apply to you, and you may have other legal rights.

INDEMNITY

You will indemnify and hold Michael Hart, the Foundation, and its trustees and agents, and any volunteers associated with the production and distribution of Project Gutenberg-tm texts harmless, from all liability, cost and expense, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following that you do or cause: [1] distribution of this eBook, [2] alteration, modification, or addition to the eBook, or [3] any Defect.

DISTRIBUTION UNDER "PROJECT GUTENBERG-tm"

You may distribute copies of this eBook electronically, or by disk, book or any other medium if you either delete this "Small Print!" and all other references to Project Gutenberg, or:

[1] Only give exact copies of it. Among other things, this

requires that you do not remove, alter or modify the eBook or this "small print!" statement. You may however, if you wish, distribute this eBook in machine

readable binary, compressed, mark-up, or proprietary form, including any form resulting from conversion by word processing or hypertext software, but only so long as
***EITHER*:**

[*] The eBook, when displayed, is clearly readable, and

does **not** contain characters other than those intended by the author of the work, although tilde (~), asterisk (*) and underline (_) characters may be used to convey punctuation intended by the author, and additional characters may be used to indicate hypertext links; OR

[*] The eBook may be readily converted by the reader at

no expense into plain ASCII, EBCDIC or equivalent form by the program that displays the eBook (as is the case, for instance, with most word processors); OR

[*] You provide, or agree to also provide on request at

no additional cost, fee or expense, a copy of the eBook in its original plain ASCII form (or in EBCDIC or other equivalent proprietary form).

[2] Honor the eBook refund and replacement provisions of this

"Small Print!" statement.

[3] Pay a trademark license fee to the Foundation of 20% of the

gross profits you derive calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. If you don't derive profits, no royalty is due. Royalties are payable to "Project Gutenberg Literary Archive Foundation" the 60 days following each date you prepare (or were legally required to prepare) your annual (or equivalent periodic) tax return. Please contact us beforehand to let us know your plans and to work out the details.

WHAT IF YOU **WANT TO SEND MONEY EVEN IF YOU DON'T HAVE TO?** Project Gutenberg is dedicated to increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine readable form.

The Project gratefully accepts contributions of money, time, public domain materials, or royalty free copyright licenses. Money should be paid to the:
 "Project Gutenberg Literary Archive Foundation."

If you are interested in contributing scanning equipment or software or other items, please contact Michael Hart at:
 hart@pobox.com

[Portions of this eBook's header and trailer may be reprinted only when distributed free of all fees. Copyright (C) 2001, 2002 by Michael S. Hart. Project Gutenberg is a TradeMark and may not be used in any sales of Project Gutenberg eBooks or other materials be they hardware or software or any other related product without express permission.]

*END THE SMALL PRINT! FOR PUBLIC DOMAIN EBOOKS*Ver.02/11/02*END*

from <http://manybooks.net/>